GENERALINIO ADVOKATO
GIOVANNI PITRUZZELLA IŠVADA,
pateikta 2022 m. gegužės 12 d.[1]

Byla C-562/20

SIA „Rodl & Partner“
prieš
Valsts ieņēmumu dienests

(*Administratīvā rajona tiesa* (Pirmosios instancijos administracinių bylų teismas, Latvija)
pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui prevencija – Direktyva (ES) 2015/849 – Įpareigotųjų subjektų atliekamas rizikos vertinimas – Automatinis griežtesnių deramo tikrinimo priemonių taikymas – Trečioji šalis, kelianti didelę korupcijos riziką – Sankcijų viešinimas“

1. Šis *Administratīvā rajona tiesa* (Pirmosios instancijos administracinis teismas, Latvija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra susijęs su tam tikrų pagrindinių Direktyvos (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos[2].

2. Juo Teisingumo Teismui suteikiama galimybė patikslinti įvairių svarbių pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos sistemos aspektų, pagrįstų šioje direktyvoje numatytu rizika grindžiamu požiūriu, apimtį, visų pirma valstybėms narėms suteiktos diskrecijos šioje srityje ribas bei įpareigotiesiems subjektams tenkančių įpareigojimų, susijusių su jų klientų rizikos vertinimu ir tinkamo lygio deramo tikrinimo priemonių taikymu, apimtį.

[1] Originalo kalba: italų.

[2] 2015 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB (OL L 141, 2015, p. 73). Direktyva 2015/849 buvo iš dalies pakeista 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/843, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2015/849 bei direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES (OL L 156, 2018, p. 43).

I. Teisės aktai

A. Sąjungos teisė

3. Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies c ir d punktuose nustatyta, kad „deramo klientų tikrinimo priemones sudaro:

c) verslo santykių tikslo ir numatomo pobūdžio vertinimas, o atitinkamais atvejais – informacijos apie juos gavimas;

d) nuolatinė verslo santykių stebėsena, įskaitant sandorių, kurie buvo sudaryti tokių santykių metu, tikrinimą, siekiant užtikrinti, kad vykdomi sandoriai atitiktų įpareigotojo subjekto turimas žinias apie klientą, jo verslą ir rizikos pobūdį, prireikus įskaitant žinias apie lėšų šaltinį bei užtikrinant, kad turimi dokumentai, duomenys ar informacija būtų nuolat atnaujinami.“

4. Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalies versijoje, iš dalies pakeistoje Direktyva 2018/843, nurodyta, kad „[v]alstybės narės reikalauja, kad įpareigotieji subjektai deramo klientų tikrinimo priemones taikytų ne tik visiems naujiems klientams, bet tinkamu metu ir esamiems klientams remdamiesi jautrumu rizikai, pasikeitus atitinkamoms kliento aplinkybėms arba tais atvejais, kai įpareigotasis subjektas turi teisinę prievolę atitinkamais kalendoriniais metais susisiekti su klientu, kad peržiūrėtų su tikruoju (-aisiais) savininku (-ais) susijusią aktualią informaciją, arba jei įpareigotasis subjektas tą prievolę turėjo pagal Tarybos direktyvą 2011/16/ES“.

5. Direktyvos 2015/849, iš dalies pakeistos Direktyva 2018/843, 18 straipsnio 1 ir 3 dalyse nustatyta:

„1. 18a–24 straipsniuose nurodytais atvejais ir kitais didesnės rizikos, kurią nustatė valstybės narės ar įpareigotieji subjektai, atvejais valstybės narės reikalauja, kad įpareigotieji subjektai taikytų sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemones, kad ta rizika būtų tinkamai valdoma ir mažinama. <…>

3. Vertindamos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką, valstybės narės ir įpareigotieji subjektai atsižvelgia bent jau į III priede išdėstytus galimai didesnės rizikos situacijų veiksnius.“

6. Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje ir 2 dalyje nustatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad sprendimas taikyti administracinę sankciją ar priemonę už nacionalinių taisyklių, kuriomis ši direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, pažeidimą, kuris nėra skundžiamas, kompetentingų institucijų būtų paskelbtas jų oficialioje interneto svetainėje iš karto po to, kai asmuo, kuriam taikoma sankcija, yra informuojamas apie tą sprendimą. Skelbime nurodoma bent jau informacija apie pažeidimo rūšį bei pobūdį ir atsakingų asmenų tapatybę. <…>

2. Jeigu valstybės narės leidžia paskelbti sprendimus, kurie yra apskųsti, kompetentingos institucijos savo oficialioje interneto svetainėje taip pat nedelsdamos paskelbia tokią informaciją ir tolesnę informaciją apie tokio skundo <…> rezultatus.“

7. Direktyvos 2015/849 III priedo 3 punkto b papunktyje nustatyta, kad į „nebaigtinio 18 straipsnio 3 dalyje nurodytos galimai didesnės rizikos veiksnių ir įrodymų rūšių sąrašo“ skiltį „geografinės rizikos veiksniai“ yra įtrauktos „valstybės, kuriose, remiantis patikimais šaltiniais, nustatytas didelis korupcijos ar kitos nusikalstamos veiklos lygis“.

B. Latvijos teisė

8. Direktyva 2015/849 į Latvijos teisę buvo perkelta 2008 m. liepos 17 d. *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likums* (Pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo bei branduolinių ginklų platinimo prevencijos įstatymas)[3] (toliau – Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymas).

II. Bylos faktinės aplinkybės, pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

9. *SIA Rodl & Partner* (toliau – *Rodl & Partner*), pareiškėja pagrindinėje byloje, yra Latvijoje įsteigta bendrovė, kurios veikla, be kita ko, – apskaitos, audito ir mokesčių konsultavimo paslaugų teikimas. Ji turi Direktyvoje 2015/849 apibrėžtą įpareigotojo subjekto statusą.

10. Laikotarpiu nuo 2019 m. balandžio 3 d. iki 2019 m. birželio 6 d. Latvijos *Valsts ieņēmumu dienests* (Valstybės mokesčių administratorius, toliau – VID) *Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas pārvalde* (Pinigų plovimo prevencijos tarnyba) pareigūnai atliko patikrinimus bendrovėje *Rodl & Partner*. Per šiuos patikrinimus VID, be kita ko, nustatė, kad *Rodl & Partner*, kaip įpareigotasis subjektas, neatliko ir dokumentais nepagrindė dviejų savo klientų – fondo *It izglītības fonds* (toliau – fondas) ir bendrovės *SIA RBA Consulting* (toliau – *RBA Consulting*) – pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos įvertinimo pagal Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymą.

11. Pirmasis klientas, t. y. fondas, yra įsikūręs Latvijoje ir siekia populiarinti informacinių technologijų sektorių tarp studentų. 2016 m. spalio 25 d. šis fondas tapo *Rodl & Partner* klientu. Kliento tapatybę patvirtinantį dokumentą 2017 m. kovo 7 d. pasirašė VR – Rusijos Federacijos pilietis, turintis leidimą gyventi Latvijoje ir vadovaujantis fondui; jis tai padarė kaip darbuotojas. Minėtame dokumente kaip fondo tikrasis savininkas buvo nurodyta visa Latvijos visuomenė.

12. *Rodl & Partner* laikėsi nuomonės, kad šio kliento pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos profilis turėtų būti vertinamas kaip žemas. Tačiau VID pažymėjo, jog iš 2018 m. birželio 22 d. ataskaitos, kuri buvo paskelbta minėtos VID tarnybos interneto svetainėje, ir iš tarptautinės praktikos matyti, kad galimas nevyriausybinių organizacijų (toliau – NVO) panaudojimas yra viena pagrindinių terorizmo finansavimo grėsmių. Todėl, anot VID, *Rodl & Partner* privalėjo atlikti išsamų kliento patikrinimą, taip pat atsižvelgdama į tai, kad jis buvo susijęs su didelės korupcijos rizikos trečiąja valstybe, t. y. Rusijos Federacija.

13. Antrasis klientas – *RBA Consulting* – yra Latvijoje įsteigta įmonė, kuri vykdo viešųjų ryšių ir komunikacijos paslaugų teikimo veiklą. Vienintelis šios bendrovės akcininkas ir tikrasis savininkas yra Latvijos pilietis. Nuo 2017 m. gruodžio 28 d. įmonė yra *Rodl & Partner* klientė. Jos atveju *Rodl & Partner* taip pat laikėsi nuomonės, kad jos sukeliama rizika turėtų būti vertinama kaip maža.

14. Vis dėlto išanalizavęs šios bendrovės banko sąskaitos išrašus VID nustatė, kad ji kas mėnesį gaudavo 25 000 eurų pervedimus iš Rusijos bendrovės *Gazprom* patronuojamosios įmonės *Nord Stream 2 AG*. Be to, paaiškėjo, kad atitinkamos sąskaitos buvo išrašytos remiantis *RBA Consulting* ir *Nord Stream 2 AG* 2018 m. sausio 1 d. pasirašyta sutartimi. Kai VID paprašė pateikti šios sutarties kopiją, *Rodl & Partner* to dokumento nepateikė, teigdama, jog sutarties originalą išnagrinėjo kliento patalpose. Atsižvelgęs į tai VID padarė išvadą, kad vykdydama savo verslo santykių prie-

[3] *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 116, 2008.

žiūrą pareiškėja neskyrė ypatingo dėmesio sandoriams, kuriuos jos klientas (bendrovė) atliko su *Nord Stream 2 AG* – įmone, priklausančia didelės korupcijos rizikos trečiojoje valstybėje įsteigtam subjektui.

15. 2019 m. liepos 11 d. VID nutarimu bendrovei *Rodl & Partner* buvo paskirta 3 000 EUR bauda už Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatyme nustatytų pareigų pažeidimus. Remdamasis šia priemone VID 2019 m. rugpjūčio 11 d. savo interneto svetainėje paskelbė informaciją apie *Rodl & Partner* padarytus pažeidimus. Priemonė, kuria jai skirta bauda, buvo patvirtinta 2019 m. lapkričio 13 d. VID generalinio direktoriaus įsakymu. *Rodl & Partner* kreipėsi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį teismą, prašydama panaikinti pastarąjį aktą ir pašalinti internete paskelbtą informaciją apie jai paskirtas sankcijas.

16. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia pažymi, kad nei Direktyvoje 2015/849, nei Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatyme nenumatyta, kad NVO vien dėl savo teisinės formos yra didesnės rizikos atvejis, kuriam dėl šios priežasties turi būti taikomos griežtesnės deramo klientų tikrinimo priemonės. Jis pažymi, kad *Rodl & Partner* nurodė, jog darant prielaidą, kad VID turėtų laikytis nuomonės, jog įpareigotasis asmuo privalo taikyti griežtesnes deramo patikrinimo priemones visais atvejais, kai jo klientas yra NVO teisinės formos arba kai vienas iš jo darbuotojų yra didelės korupcijos rizikos trečiosios valstybės pilietis, kiltų klausimas, ar toks reikalavimas nėra neproporcingas ir galbūt jis turėtų būti numatytas įstatyme.

17. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat pažymi, kad Rusijos Federacija neįtraukta į Finansinių veiksmų darbo grupės (FATF) paskelbtą didelės rizikos šalių sąrašą ir į Komisijos sudarytą didelės rizikos valstybių sąrašą. Šis teismas mano, kad galima manyti, jog ši šalis yra didelės korupcijos rizikos šalis, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/849 III priedo 3 punkto b papunktį[4]. Tačiau jis pažymi, kad nei pagal Direktyvos 2015/849 nuostatas, nei pagal Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymo nuostatas tiesiogiai nereikalaujama, kad tuo atveju, kai Rusijos Federacijos pilietis yra tik kliento darbuotojas, klientui būtų taikomos griežtesnės deramo patikrinimo priemonės. Šiomis aplinkybėmis teismas mano, kad kyla abejonių dėl Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 ir 3 dalių, siejamų su III priedo 3 punkto b papunkčiu.

18. Antra, jeigu šias nuostatas reikėtų aiškinti taip, kad pagal jas automatiškai nustatoma pareiga imtis griežtesnių deramo klientų tikrinimo priemonių, kai galima konstatuoti riziką, susijusią su kliento teisine forma (NVO), ir kyla pavojus dėl to, kad kliento įgaliotas ir kliento darbuotojas yra didelės korupcijos rizikos trečiosios valstybės pilietis, reikėtų įvertinti, ar toks aiškinimas atitinka ESS 5 straipsnyje įtvirtintą proporcingumo principą.

19. Trečia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, ar nagrinėjamu atveju VID neperžengė to, ko reikalaujama pagal atitinkamus teisės aktus, manydamas, kad tai, jog *RBA Consulting* yra vienos Rusijos bendrovės patronuojamosios įmonės verslo partneris, savaime yra su klientu susijusią riziką didinantis veiksnys. Tokia prielaida iš tikrųjų nėra numatyta nei Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatyme, nei Direktyvoje 2015/849.

[4] Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas rėmėsi organizacijos *Transparency International* (www.transparency.org/en/countries/russia) atliktu aptariamos šalies įvertinimu.

20. Ketvirta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių, ar atsakovas, reikalaudamas pateikti *RBA Consulting* ir *Nord Stream 2 AG* sudarytos sutarties kopiją, neperžengė pagal atitinkamus teisės aktus jam suteiktų įgaliojimų. Todėl šis teismas klausia, ar Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies c ir d punktai turėtų būti aiškinami taip, kad pagal juos reikalaujama pateikti kliento ir trečiosios šalies sudarytos sutarties kopiją.

21. Penkta, atsižvelgdamas į nagrinėjamos bylos aplinkybes, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad reikia išaiškinti, ar
Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalis turi būti aiškinama taip, kad joje numatyta – o jei taip, ar tai pagrįsta ir proporcinga, – kad įpareigotasis asmuo privalėtų taikyti deramo klientų tikrinimo priemones esamiems klientams net ir tuo atveju, kai kliento padėtis iš esmės nepasikeitė, ir ar ši pareiga taikoma tik tiems, kurie laikomi didelės rizikos klientais.

22. Galiausiai, šešta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad VID interneto svetainėje paskelbtoje informacijoje apie *Rodl & Partner* padarytus pažeidimus buvo netikslumų. Todėl jam kyla abejonių dėl Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 ir 2 dalių aiškinimo.

23. Tokiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su šios direktyvos III priedo 3 punkto b papunkčiu, turi būti aiškinamos taip, kad pagal šias nuostatas: i) automatiškai reikalaujama, kad išorės buhalterijos paslaugų teikėjas taikytų griežtesnes deramo klientų tikrinimo priemones, nes klientas yra nevyriausybinė organizacija ir jo įgaliotas bei įdarbintas asmuo yra didelės korupcijos rizikos trečiosios valstybės – šiuo atveju Rusijos Federacijos – pilietis, turintis leidimą gyventi Latvijoje; ir ii) automatiškai reikalaujama, kad minėtas klientas būtų laikomas didesnio laipsnio rizikos klientu?

2. Jei atsakymas į ankstesnį klausimą būtų teigiamas, ar minėtas Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 ir 3 dalių aiškinimas gali būti laikomas proporcingu, todėl atitinkančiu Europos Sąjungos sutarties 5 straipsnio 4 dalies pirmą pastraipą?

3. Ar Direktyvos 2015/849 18 straipsnis, siejamas su šios direktyvos III priedo 3 punkto b papunkčiu, turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį automatiškai privaloma taikyti griežtesnes deramo klientų tikrinimo priemones visais atvejais, kai kliento verslo partneris (bet ne pats klientas) yra tam tikru būdu susijęs su didelės korupcijos rizikos trečiąja valstybe, šiuo atveju – Rusijos Federacija?

4. Ar Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies c ir d punktai turi būti aiškinami taip, kad juose nustatyta, jog taikydamas deramo klientų tikrinimo priemones įpareigotasis subjektas turi iš kliento gauti šio kliento ir trečiosios šalies sudarytos sutarties kopiją, todėl minėtos sutarties patikrinimas vietoje laikomas nepakankamu?

5. Ar Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją įpareigotasis subjektas turi taikyti deramo tikrinimo priemones esamiems verslo klientams, net kai nepastebėta reikšmingų kliento aplinkybių pokyčių ir kai dar nesibaigė valstybių narių kompetentingos institucijos nustatytas terminas priimti naujas stebėsenos priemones, ir ar ši pareiga taikoma tik tiems, kurie laikomi didelės rizikos klientais?

6. Ar Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas paskelbdama informaciją apie sprendimą taikyti administracinę sankciją ar priemonę už nacionalinių taisyklių, kuriomis ši direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, pažeidimą kompetentinga institucija privalo užtikrinti, kad paskelbta informacija visiškai atitiktų sprendime konstatuotą informaciją?“

III. Teisinė analizė

24. Šeši klausimai, kuriuos šioje byloje pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, susiję su įvairių pagrindinių Direktyvos 2015/849 nuostatų aiškinimu ir galiojimu. Manau, kad prieš pateikiant atsakymą tikslinga pateikti kelias preliminarias pastabas dėl *rationae temporis* taikytinos Direktyvos 2015/849 redakcijos ir dėl toje direktyvoje numatytos finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos sistemos.

A. Pirminės pastabos

1. Dėl „rationae temporis“ taikytinos Direktyvos 2015/849 redakcijos

25. Iš bylos medžiagos matyti, kad fondo rizikos analizę *Rodl & Partner* atliko 2017 m. rugsėjo 1 d., o *RBA Consulting* analizę – 2018 m. vasario 8 d. VID patikrinimai vyko nuo 2019 m. balandžio 3 d. iki 2019 m. birželio 6 d., o ginčijamas VID įsakymas priimtas 2019 m. lapkričio 13 d. Direktyva 2018/843, kuria iš dalies pakeista Direktyva 2015/849, įsigaliojo 2018 m. liepos 9 d. Direktyvos 4 straipsnio 1 dalyje nustatytas terminas, iki kurio valstybės narės turi perkelti direktyvą į nacionalinę teisę – 2020 m. sausio 10 d.

26. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad rizikos vertinimai, kuriais *Rodl & Partner* rėmėsi nustatydama savo dviejų klientų rizikos lygį ir atitinkamai deramo patikrinimo priemones, buvo atlikti iki iš dalies keičiančios direktyvos įsigaliojimo 2018 m. VID patikrinimai buvo atlikti įsigaliojus minėtai direktyvai, tačiau nepasibaigus jos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui.

27. Šiomis aplinkybėmis sutinku su Komisijos per posėdį išsakyta pastaba, kad, kaip išsamiau bus paaiškinta 63 punkte, Direktyvoje 2015/849 numatytoje pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos sistemoje rizikos vertinimas ir vėlesnis deramo klientų tikrinimo priemonių, atitinkančių nustatytą rizikos lygį, taikymas yra tęstinis procesas. Mano nuomone, iš to matyti, kad, priešingai, nei teigiama prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo atsakyme į Teisingumo Teismo klausimus, teisės aktai, kuriais remiantis turi būti tikrinamas įpareigotosios šalies atlikto rizikos vertinimo teisėtumas, būtinai turi būti pirminio vertinimo metu taikytini teisės aktai. Iš tikrųjų pagal Direktyvos 2015/849 sistemą rizikos vertinimas būtinai būna dinaminis, o įpareigotosios šalys privalo nuolat atnaujinti savo rizikos vertinimus[5]. Todėl įpareigotojo subjekto atliktas kliento rizikos vertinimas – kuriuo pateisinamas tam tikro lygio deramo patikrinimo priemonių taikymas tam klientui – turi atitikti teisės aktus, galiojančius tuo metu, kai institucijos vykdo kontrolę. Įpareigotasis subjektas negali pateisinti savo rizikos analizės ir dėl to taikytų deramo patikrinimo priemonių neatitikimo, teigdamas, kad jo pradinei analizei buvo taikomi kiti teisės aktai.

[5] Žr. Direktyvos 2015/849 8 straipsnio 2 dalį ir šios išvados 63 punktą.

28. Iš šių aplinkybių, mano nuomone, matyti, kad nagrinėjamoms faktinėms aplinkybėms taikytina per VID patikrinimus galiojusi direktyvos redakcija, t. y. redakcija, iš dalies pakeista Direktyva 2018/843.

29. Be to, reikėtų pažymėti, kad direktyvos skirtos valstybėms narėms [6]. Įpareigotųjų subjektų pareigos iš principo kyla iš įstatymo, kuriuo direktyva perkeliama į nacionalinę teisę. Kai VID atliko patikrinimus, po kurių buvo priimta ginčijama priemonė, Direktyvos 2018/843 perkėlimo į nacionalinę teisę terminas dar nebuvo pasibaigęs. Iš bylos medžiagos nematyti, ar per šiuos patikrinimus Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymas jau buvo suderintas su minėta direktyva padarytais pakeitimais. Bet kuriuo atveju *Rodl & Partner* pareigos buvo numatytos per patikrinimus galiojusioje Latvijos teisės redakcijoje, kurią prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodė sprendime dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą [7].

30. Vis dėlto manau, kad Direktyva 2018/843 padaryti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimuose minimi Direktyvos 2015/849 nuostatų pakeitimai neturi esminio poveikio atsakymams į šiuos klausimus [8]. Be to, pažymiu, kad šiuose klausimuose nekeliama nacionalinės teisės aktų nesuderinamumo su Direktyvos 2015/849 nuostatomis klausimo.

2. Dėl Direktyvoje 2015/849 numatytos sistemos, kuria siekiama užkirsti kelią finansų sistemos naudojimui pinigų plovimo ar teroristų finansavimo tikslais

a) Rizika grindžiamo požiūrio prevencijos sistema

31. Teisingumo Teismas jau turėjo progos pažymėti, kad, kaip matyti iš Direktyvos 2015/849 1 straipsnio, siejamo su 1 konstatuojamąja dalimi, jos pagrindinis tikslas – užkirsti kelią Sąjungos finansų sistemos naudojimui pinigų plovimo ir teroristų finansavimo tikslais, kad neteisėti pinigų srautai nepakenktų Sąjungos finansų sektoriaus vientisumui, stabilumui ir reputacijai, taip pat nekeltų grėsmės jos vidaus rinkai ir tarptautiniam vystymuisi [9]. Ši direktyva buvo priimta tarptautiniu mastu, siekiant Sąjungoje taikyti ir padaryti privalomas FATF rekomendacijas [10].

32. Taigi Direktyvos 2015/849 nuostatos yra prevencinės, nes jomis siekiama laikantis rizika grindžiamo požiūrio nustatyti atgrasomųjų priemonių sistemą, skirtą veiksmingai kovai su pinigų plovimu ir terorizmo finansavimu, ir taip išlaikyti finansų sistemos tvirtumą ir vientisumą [11].

6 Šiuo atveju žr. Direktyvos 2018/843 6 straipsnį.

7 Žr. sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 3 išnašą.

8 Iš tikrųjų Direktyva 2018/843 atlikti Direktyvos 2015/849 18 straipsnio pakeitimai (dėl kurių pateikti trys pirmieji prejudiciniai klausimai) nėra susiję su šia byla. Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies c ir d punktai ir 60 straipsnio 1 ir 2 dalys (nurodytos ketvirtajame ir šeštajame prejudiciniuose klausimuose) nebuvo iš dalies pakeisti Direktyva 2018/843. Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalis (nurodyta penktajame prejudiciniame klausime) buvo iš dalies pakeista Direktyva 2018/843, tačiau neatrodo, kad pakeitimai būtų susiję su atsakymu į penktąjį prejudicinį klausimą.

9 2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *ECOTEX BULGARIA*, C-544/19, EU:C:2021:803, 44 punktas).

10 Žr., turint omenyje 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinig[ams] pl[auti] ir teroris[tams] finans[uoti] (OL L 309, 2005, p. 15), iš dalies pakeistą Direktyva 2015/849, ir 2021 m. rugsėjo 2 d. Sprendimą *LG ir MH (Savų pinigų plovimas)* (C-790/19, EU:C:2021:661, 68 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

11 Šiomis priemonėmis siekiama užkirsti kelią tokiai veiklai ar bent jau kiek įmanoma ją apriboti, šiuo tikslu visais etapais, kuriais tokia veikla tikėtina, nustatant kliūtis pinigų plovėjams ir teroristus finansuojantiems asmenims (šiuo klausimu žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, 2021 m. rugsėjo 2 d. Sprendimą *LG ir MH (Savų pinigų plovimas)* (C-790/19, EU:C:2021:661, 69 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

33. Kaip matyti iš Direktyvos 2015/849 22 ir 23 konstatuojamųjų dalių, minėtas rizika grindžiamas holistinis požiūris [12] yra būtinas, kad valstybės narės ir Sąjunga galėtų nustatyti, suprasti ir mažinti joms kylančią pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką. Taikant rizika grindžiamą požiūrį būtina atlikti tokios rizikos vertinimą, kuris pagal Direktyvos 2015/849 [13] sistemą atliekamas trimis lygmenimis: Sąjungos lygmeniu – Komisijos (6 straipsnis) [14], kiekvienos valstybės narės lygmeniu (7 straipsnis) ir įpareigotųjų subjektų lygmeniu (8 straipsnis).

34. Visų pirma pagal Direktyvos 2015/849 7 straipsnį kiekviena valstybė narė privalo imtis tinkamų priemonių, kad nustatytų, įvertintų, suprastų ir sumažintų jai kylančią pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką ir nuolat atnaujintų šį rizikos vertinimą.

35. Pagal šios direktyvos 8 straipsnį *įpareigotieji asmenys* turi būti įpareigoti proporcingai savo pobūdžiui ir dydžiui imtis tinkamų priemonių pinigų plovimo bei teroristų finansavimo rizikai nustatyti ir įvertinti, atsižvelgiant, *inter alia*, į rizikos veiksnius, susijusius su jų klientais, šalimis ar geografinėmis teritorijomis.

36. Toks rizikos vertinimas yra būtina sąlyga, kad būtų galima imtis atitinkamų prevencinių priemonių, t. y. deramo klientų tikrinimo priemonių, kuriomis būtų siekiama išvengti pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo ar bent jau kiek įmanoma juos apsunkinti [15]. Iš tikrųjų, neatlikus rizikos vertinimo, nei valstybė narė, nei tam tikrais atvejais subjektas, kuriam taikoma direktyva, negali kiekvienu konkrečiu atveju nuspręsti, kokias priemones taikyti [16].

37. Be to, pati rizika yra kintamojo pobūdžio, o kintamieji – tiek pavieniui, tiek kartu – gali didinti arba mažinti galimai kylančią riziką ir dėl to daryti įtaką pasirenkant tinkamo lygio prevencines priemones [17]. Todėl tarp rizikos vertinimo ir deramo tikrinimo priemonių egzistuoja ryšys ta prasme, kad deramo tikrinimo lygis priklauso nuo rizikos lygio išaugimo ar sumažėjimo [18]. Šiuo aspektu Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad deramo tikrinimo priemonės turi būti konkrečiai susijusios su pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizika ir jai proporcingos [19].

38. Šiomis aplinkybėmis Direktyvoje 2015/849 skiriamas trijų rūšių deramas tikrinimas, kurį įpareigotieji asmenys gali privalėti taikyti savo klientams, atsižvelgdami į nustatytą rizikos lygį: įprastas, supaprastintas ir sustiprintas [20].

39. Kalbant apie *įprastas* deramo klientų tikrinimo *priemones*, pažymėtina, kad jos visų pirma reglamentuojamos Direktyvos 2015/849 13 ir 14 straipsniuose. Pagal tos direktyvos 13 straipsnio 1 dalį jas sudaro kliento (a punktas) ir tikrojo savininko (b punktas) tapatybės nustatymas, įvertinimas ir, jei reikia, informacijos apie verslo santykių tikslą bei

[12] Rizika grindžiamas metodas taip pat aiškiai paminėtas Direktyvos 2015/849 4 straipsnio 1 dalyje, 18 straipsnio 1 dalies antroje pastraipoje, 30 straipsnio 8 dalyje, 31 straipsnio 6 dalyje ir 48 straipsnio 6 ir 10 dalyse.

[13] Konkrečiai žr. Direktyvos 2015/849 I skyriaus 2 skirsnį.

[14] Pagal Direktyvos 2015/849 6 straipsnį Komisija atlieka pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos, darančios įtaką vidaus rinkai ir susijusios su tarpvalstybine veikla, įvertinimą.

[15] Žr. Direktyvos 2015/849 II skyriaus „Deramas klientų tikrinimas“ 1–3 skirsnius.

[16] Šiuo klausimu, siejant su Direktyva 2005/60, žr. 2016 m. kovo 10 d. Sprendimo *Safe Interenvios* (C-235/14, EU:C:2016:154, 107 punktą; toliau – Sprendimas *Safe Interenvios*).

[17] Žr. Direktyvos 2015/849 30 konstatuojamąją dalį.

[18] Šiuo klausimu žr. Sprendimo *Safe Interenvios* 64 punktą ir 107 punktą.

[19] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 87 punktą.

[20] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 59 punktą.

numatomą pobūdį gavimas (c punktas), taip pat nuolatinė verslo santykių stebėsena (d punktas). Pagal to paties straipsnio 2 dalį įpareigotieji subjektai, atsižvelgdami į rizikos lygį, gali nustatyti tokių priemonių apimtį.

40. Dėl *supaprastintų priemonių* pažymėtina, jog iš Direktyvos 2015/849 15 straipsnio 1 ir 2 dalių matyti, kad tais atvejais, kai valstybė narė arba įpareigotasis subjektas nustato mažos rizikos sektorius arba kai įpareigotasis asmuo patikrina, kad verslo santykiai arba sandoris kelia mažą riziką, tokiems įpareigotiesiems subjektams gali būti leidžiama taikyti supaprastintas deramo klientų tikrinimo priemones.

41. Galiausiai, kalbant apie *sustiprintas priemones*, iš Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 dalies matyti, kad tos direktyvos 18a–24 straipsniuose nurodytais atvejais ir susiklosčius kitoms situacijoms, susijusioms su valstybių narių arba įpareigotųjų subjektų nustatyta didesne rizika, pastarieji privalo taikyti sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemones, kad tinkamai valdytų ir mažintų šią riziką.

42. Vadinasi, išskyrus Direktyvos 2015/849 18a–24 straipsniuose numatytus konkrečius atvejus, kai sustiprinto deramo tikrinimo priemonės taikomos automatiškai, ir, atsižvelgiant į 37 punkte minėtą būtiną pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos lygio įvertinimo bei prevencinių priemonių tinkamumo sąsają, taikant sustiprintas priemones daroma prielaida, kad valstybė narė arba įpareigotasis subjektas nustatė didesnę riziką. Kalbant konkrečiai, taikomos sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemonės turi būti grindžiamos padidintos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos buvimo ir lygio įvertinimu [21].

43. Šiuo aspektu iš Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 dalies, siejamos su jos 18 straipsnio 3 dalimi, matyti, kad valstybės narės ir įpareigotieji subjektai, norėdami nustatyti didesnės rizikos atvejus, nei numatyta šios direktyvos 18a–24 straipsniuose, turi atsižvelgti bent jau į šios direktyvos III priede nurodytus galimai didesnės rizikos situacijų veiksnius. Šiame priede pateikiamas nebaigtinis tokios rizikos veiksnių ir įrodymų rūšių sąrašas.

b) Dėl valstybių narių vaidmens taikant Direktyvoje 2015/849 įtvirtintą rizika grindžiamą požiūrį

1) Plati valstybių narių diskrecija

44. Direktyva 2015/849 tik minimaliai įgyvendinamas kovos su pinigų plovimu derinimas [22]. Kaip matyti iš pateiktų argumentų, valstybėms narėms paliekama didelė veiksmų laisvė tiek nustatyti pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo riziką, tiek imtis tinkamų priemonių užkirsti kelią tokiai veiklai, jos išvengti ar bent jau ją apsunkinti.

[21] Šiuo klausimu žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 107 punktą.

[22] Dėl Direktyvos 2005/60 žr. 2013 m. balandžio 25 d. Sprendimą *Jyske Bank Gibraltar* (C-212/11, EU:C:2013:270, 61 punktas) ir Sprendimo *Safe Interenvios* 76 punktą.

45. Pirma, Direktyvoje 2015/849 aiškiai pripažįstama, kad pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizika valstybėse narėse gali skirtis [23]. Kaip Komisija nurodė per posėdį, o Latvijos Respublika – savo pastabose, ši diferencijuota rizika gali priklausyti nuo konkrečios kiekvienos valstybės narės padėties ir skirtis pagal daugybę parametrų, pavyzdžiui, geografinę arba ekonominę ar socialinę padėtį.

46. Antra, pagal šią direktyvą kiekvienai valstybei narei paliekama teisė pačiai nustatyti apsaugos lygį, kurį ji laiko tinkamu atsižvelgiant į nustatytą pinigų plovimo ar teroristų finansavimo rizikos lygį [24].

47. Ši Direktyvoje 2015/849 valstybėms narėms numatyta valstybių narių diskrecija nustatyti apsaugos lygį susijusi tiek su galimybe leisti taikyti supaprastinto deramo klientų tikrinimo priemones, kai nustatomas žemas rizikos lygis, tiek – išskyrus šios direktyvos 18a–24 straipsniuose aiškiai numatytus atvejus – su reikalavimu taikyti sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemones, kai nustatomas aukštesnis rizikos lygis.

48. Dėl sustiprinto tikrinimo priemonių Teisingumo Teismas jau aiškiai pripažino, kad valstybės narės turi didelę diskreciją nustatyti tinkamą būdą įgyvendinti pareigą numatyti tinkamas sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemones ir atvejus, kai egzistuoja didesnė šios rūšies grėsmė [25]. Be to, tokios diskrecijos ribos aiškiai nustatytos pačiame Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 dalies tekste [26].

49. Reikėtų pažymėti, kad pagal Direktyvos 2015/849 5 straipsnį valstybėms narėms aiškiai leidžiama, paisant ES teisėje nustatytų ribų, priimti ar toliau taikyti griežtesnes pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos nuostatas [27]. Teisingumo Teismas išaiškino, kad toje nuostatoje numatytos „griežtesnės priemonės“ gali būti susijusios su situacijomis, dėl kurių šioje direktyvoje numatytas tam tikras deramas klientų tikrinimas, ir situacijomis, kurios, valstybių narių nuomone, kelia grėsmę [28]. Be to, Direktyva 2015/849 reglamentuojamame sektoriuje tas straipsnis taikomas visoms nuostatoms, kuriomis siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir teroristų finansavimui [29].

50. Iš visų išdėstytų argumentų matyti, kad pagal Direktyvą 2015/849 valstybės narės turi plačią diskreciją ir gali arba nustatyti aukštesnio lygio apsaugą, nei pasirinko Sąjungos teisės aktų leidėjas, ir leisti ar taikyti kitas deramo klientų tikrinimo priemones, nei numatytos šioje direktyvoje remiantis 5 straipsniu suteikta kompetencija, arba, naudodamosi minėtu 18 straipsniu suteikta diskrecija, nustatyti kitas didelę grėsmę keliančias situacijas. Tai darydamos valstybės narės gali, be kita ko, nustatyti susiklosčius tam tikroms situacijoms taikytinas

[23] Iš tikrųjų iš Direktyvos 2015/849 7 straipsnio 1 dalies formuluotės matyti, kad valstybė narė nustato ir mažina *jai kylančią* pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką (išskirta mano).

[24] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 105 punktą.

[25] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios*, 73 punktą.

[26] Ta nuostata valstybėms narėms iš tikrųjų suteikia galimybę pagal savo nacionalinę teisę, vadovaujantis rizika pagrįstu požiūriu, nustatyti kitas situacijas, kuriose kyla didesnė rizika ir dėl to jomis pateisinama arba net reikia taikyti sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemones, papildančias įprastas deramo klientų tikrinimo priemones. Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios*, 74 punktą.

[27] Šiuo klausimu, remiantis Direktyvos 2005/60 5 straipsniu, žr. 2013 m. balandžio 25 d. Sprendimą *Jyske Bank Gibraltar* (C-212/11, EU:C:2013:270, 61 punktas) ir Sprendimo *Safe Interenvios* 76 punktą.

[28] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 77 punktą.

[29] Iš tikrųjų jis yra įtrauktas į Direktyvos 2015/849 I skyrių „Dalykas, taikymo sritis ir apibrėžtys“. Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 78 punktą.

konkrečias priemones arba palikti įpareigotiesiems subjektams diskreciją atlikus grėsmės vertinimą taikyti tas, kurios laikomos proporcingomis nagrinėjamai grėsmei konkrečioje situacijoje [30].

2) Plačios valstybių narių diskrecijos aprėptis ir ribos

51. Vis dėlto šiomis aplinkybėmis, kaip matyti ir iš per posėdį vykusių diskusijų, reikia paaiškinti, kokia yra Direktyva 2015/849 valstybėms narėms suteiktos plačios diskrecijos apimtis ir kontūrai, atsižvelgiant į bendruosius ES teisės principus. Pačiame direktyvos tekste, ypač jos 5 straipsnyje, primenama, kad valstybės narės bet kuriuo atveju privalo veikti „laikydamosi Europos Sąjungos teisės“.

52. Konkrečiai kalbant apie bendrąjį teisinio tikrumo principą, kyla klausimas dėl tinkamo teisinio pagrindo, kuriuo remdamosi valstybės narės – pagal minėtoje direktyvoje numatytą sistemą – galėtų nustatyti papildomus rizikos veiksnius, kuriais būtų galima pateisinti sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemonių taikymą ar net reikalauti jas taikyti.

53. Iš tikrųjų reikia patikrinti, ar, atsižvelgiant į bendrąjį teisinio tikrumo principą, būtina, kad visi valstybės narės nustatytų rizikos veiksnių sudedamieji elementai būtų aiškiai numatyti teisės akto statusą turinčiame akte, specialiai nurodant, pavyzdžiui, šalis ar organizacijų rūšis, kuriose kyla didesnė rizika, pateisinanti griežtesnių priemonių taikymą.

54. Šiuo klausimu manau, kad, taikant teisėtumo ir teisinio tikrumo principus, rizikos veiksnių, kurie gali turėti įtakos subjektyviai padėčiai ar net pagrindinėms teisėms, nustatymas iš esmės turėtų būti grindžiamas teisės aktais, turinčiais įstatymo galią. Tačiau taip pat manau, kad įstatymais neturi ir negali būti išsamiai reglamentuojami visi konkretūs rizikos veiksniai.

55. Iš tikrųjų, mano nuomone, atsižvelgiant į dinamišką ekonominių santykių ir nusikalstamos veiklos pobūdį, neįmanoma *ex ante* išsamiai nustatyti visų galimų veiksnių, kurie gali turėti įtakos pinigų plovimo ar teroristų finansavimo rizikos vertinimui. Kaip aiškiai pripažinta Direktyvos 2015/849 30 konstatuojamojoje dalyje, rizika dėl savo pobūdžio yra kintama. Todėl būtina užtikrinti, kad sistema būtų pakankamai lanksti, kad būtų galima dinamiškai prisitaikyti nustatant šiuos veiksnius, bet visada būtų laikomasi teisinio tikrumo principo ir ES teisės garantuojamos pagrindinių teisių apsaugos.

56. Taigi, mano nuomone, pagal ES teisę nedraudžiama įstatyme nustatyti bendrų rizikos kategorijų, kurios pagal kiekvienai valstybei narei būdingus konstitucinius reikalavimus patikslinamos vėlesniuose teisės aktuose, kurie nebūtinai priimami teisėkūros procedūra [31]. Tačiau tokie aktai turi būti tinkamai paskelbti, nes būtina, kad apie juos žinotų visuomenė, o ypač įpareigotieji subjektai, kurie turi atlikti rizikos vertinimą, praktiškai taikydami šiuos kriterijus.

57. Tuomet šių rizikos elementų ir tinkamų priemonių šiai rizikai sumažinti nustatymas turi atitikti kitus bendruosius ES teisės principus. Tarp jų reikia paminėti antrajame prejudiciniame klausime nurodytą proporcingumo principą ir nediskriminavimo principą, konkrečiai įtvirtintą Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje, pagal kurį draudžiama bet kokia diskriminacija, be kita

[30] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 106 punktą.

[31] Šiuo požiūriu gali būti naudinga prisiminti kai kuriose konstitucinėse sistemose egzistuojantį skirtumą tarp absoliučios teisės išlygos (kai įstatyme turi būti nustatytos išsamios visus klausimo aspektus reglamentuojančios taisyklės) ir santykinės teisės išlygos (kai įstatymu gali būti tik nustatomi bendrieji taisyklių elementai, kurie paskui bus detalizuoti vėlesniuose teisės aktuose, nebūtinai turinčiuose įstatymo galią).

ko, dėl priklausymo tautinei mažumai. Todėl valstybės narės, naudodamosi joms Direktyva 2015/849 suteikta diskrecija, neturi peržengti ribų, būtinų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos ir kovos su jais tikslams pasiekti, ir neturi diskriminuoti.

c) Dėl įpareigotųjų asmenų vaidmens taikant Direktyvoje 2015/849 nustatytą rizika grindžiamą požiūrį

58. Kaip pažymėta 35 punkte ir kaip matyti iš Direktyvos 2015/849 8 ir 11–18 straipsnių, pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos sistemoje, šia direktyva sukurtoje remiantis rizika grindžiamu požiūriu, įpareigotieji subjektai atlieka lemiamą vaidmenį vertinant šios veiklos riziką. Kaip Komisija nurodė per posėdį, šį pagrindinį vaidmenį galima paaiškinti tuo, kad įpareigotieji subjektai yra arti ūkinės veiklos, taigi, ir galimai neteisėtos veiklos, vykdymo, todėl šios šalys turi geriausias galimybes nustatyti bet kokius įtartinus sandorius.

59. Atsižvelgiant į tai, Direktyvoje 2015/849 yra nustatyta šių subjektų pareiga imtis tinkamų priemonių pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikai nustatyti ir vertinti atsižvelgiant į svarbius rizikos veiksnius, taip pat pareiga taikyti tinkamas deramo tikrinimo priemones.

60. Rizikos vertinimas ir juo grindžiamas įpareigotųjų asmenų deramo klientų tikrinimo priemonių taikymas apima įrodymais pagrįstus sprendimų priėmimo procesus, siekiant veiksmingiau nustatyti pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką [32]. Šis vertinimas susijęs su konkrečiomis situacijomis, todėl neturėtų būti atliekamas abstrakčiai. Vadovaujantis minėtu holistiniu požiūriu, turi būti atsižvelgiama į visus veiksnius, kurie gali turėti įtakos rizikos nustatymui.

61. Šiuo klausimu Direktyvos 2015/849 8 straipsnio 2 dalyje aiškiai nurodyta, kad įpareigotųjų subjektų atlikti rizikos vertinimai turi būti dokumentuojami, atnaujinami ir pateikiami atitinkamoms kompetentingoms institucijoms bei savireguliavimo įstaigoms.

62. Reikalavimas institucijoms pateikti dokumentus ir įrodymus, susijusius su įpareigotųjų subjektų atliekamais vertinimais ir jais grindžiamais sprendimais dėl deramo patikrinimo priemonių, taip pat nustatytas Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 4 dalyje. Pagal šią nuostatą įpareigotieji subjektai turi galėti kompetentingoms institucijoms arba savireguliavimo organams įrodyti, kad deramo tikrinimo priemonės atitinka nustatytą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką [33].

63. Be to, rizikos vertinimas yra dinamiškas ir, kiek tai pagrįsta, nuolatinis procesas. Tai matyti, pirma, iš minėtos Direktyvos 2015/849 8 straipsnio 2 dalyje nustatytos pareigos nuolat atnaujinti rizikos vertinimus ir, antra, iš Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 41 dalies d punkte nustatytos pareigos nuolat kontroliuoti verslo santykius bei žinoti kliento rizikos pobūdį, nuolat atnaujinant turimus dokumentus, duomenis ir informaciją.

64. Be to, reikėtų pažymėti, kad pagal proporcingumo principą įpareigotosioms šalims nustatyti įpareigojimai negali būti neproporcingi. Šis reikalavimas aiškiai nurodytas Direktyvos 2015/849 8 straipsnio 1 dalies paskutiniame sakinyje, pagal kurį pagal šią direktyvą įpareigotiesiems subjektams taikomos priemonės turi būti proporcingos jų pobūdžiui ir dydžiui. Šis reikalavimas taip pat nurodytas šios direktyvos 2 konstatuojamosios dalies tekste, kuriame

[32] Žr. Direktyvos 2015/849 22 konstatuojamąją dalį.

[33] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 86 punktą.

pabrėžiamas subalansuoto požiūrio poreikis ir aiškiai nurodoma, kad reikia „sukurti reglamentavimo aplinką, kuri sudarytų sąlygas bendrovėms plėsti savo veiklą nepatiriant neproporcingų reikalavimų laikymosi sąnaudų“.

65. Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad, mano manymu, Direktyvoje 2015/849 nustatytoje prevencijos sistemoje įpareigotasis subjektas turi gebėti įrodyti valdžios institucijoms, kad, pirma, jis atliko kiek galima išsamesnę rizikos analizę, kuri, kiek tai susiję su pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizika, yra pagrįsta ir proporcinga jo pobūdžiui ir dydžiui, atsižvelgdamas į visus svarbius veiksnius ir šaltinius, ir, antra, kad jis taikė atitinkamo lygio klientų kontrolės priemones, kurios kiekvienu konkrečiu atveju atitinka nustatytą rizikos lygį.

66. Visus tris prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktus prejudicinius klausimus reikia nagrinėti remiantis tuo, kas išdėstyta pirma.

B. Dėl pirmojo ir antrojo prejudicinių klausimų

67. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su jos III priedo 3 punkto b papunkčiu, turi būti aiškinamos taip, jog pagal šias nuostatas automatiškai reikalaujama, kad įpareigotasis subjektas klientui priskirtų aukštesnį rizikos lygį, ir dėl to imtųsi sustiprintų deramo klientų tikrinimo priemonių jo atžvilgiu, atsižvelgiant į tai, kad tas klientas yra NVO ir kad kliento įpareigotasis subjektas bei darbuotojas yra trečiosios šalies, kurioje egzistuoja didelė korupcijos rizika, pilietis.

68. Antruoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar, jei į pirmąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, taip išaiškintos nuostatos atitiktų ESS 5 straipsnio 4 dalies pirmoje pastraipoje įtvirtintą proporcingumo principą.

69. Kaip nurodyta šios išvados 41 punkte, Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad sustiprintos deramo tikrinimo priemonės turi būti taikomos dviem atvejų grupėms: pirma, tos direktyvos 18a–24 straipsniuose nurodytais atvejais, antra, valstybių narių ar įpareigotųjų subjektų nustatytos didesnės rizikos atvejais. Kadangi iš sprendimo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą nematyti, kad nagrinėjamas atvejis būtų priskirtas prie vieno iš Direktyvos 2015/849 18a–24 straipsniuose nurodytų atvejų, reikia manyti, kad pirmasis prejudicinis klausimas susijęs su antrąja atvejų grupe.

70. Šiuo klausimu Direktyvos 2015/849 18 straipsnio 1 ir 3 dalyse nustatyta, kad siekdami nustatyti didesnės rizikos atvejus valstybės narės ir įpareigotieji asmenys turi atsižvelgti bent į galimai didesnės rizikos situacijas atspindinčius veiksnius, neišsamiai nurodytus šios direktyvos III priede.

71. Kaip matyti iš šios išvados 42 ir 43 punktų, išskyrus Direktyvos 2015/849 18a–24 straipsniuose nurodytus atvejus, taikant rizika grindžiamą požiūrį, kuriuo paremta visa šia direktyva sukurta prevencijos sistema, bet koks aukštesnio lygio rizikos priskyrimas klientams ir atitinkamai sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemonių taikymas jiems turi būti grindžiamas išsamiu jų rizikos vertinimu. Iš šios išvados 60 punkto taip pat matyti, kad atliekant šį vertinimą reikia atsižvelgti į visus veiksnius, kurie gali turėti įtakos nustatant kliento rizikos lygį.

72. Iš to išplaukia, kad, išskyrus Direktyvos 2015/849 18a–24 straipsniuose nurodytus atvejus, aukštesnio rizikos lygio priskyrimas klientui ir atitinkamai sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemonių taikymas jam nėra automatinis. Sustiprintų priemonių taikymas turi būti grindžiamas konkretaus su tuo klientu susijusio pavojaus vertinimu kiekvienu konkrečiu atveju, remiantis kriterijais, kuriuos nustato atitinkama valstybė narė arba pats įpareigotasis subjektas, atsižvelgdamas į visus svarbius rizikos veiksnius.

73. Pirmajame prejudiciniame klausime prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo du specifinius rizikos veiksnius: pirma, kad klientas būtų NVO, antra – kad kliento įgaliotasis subjektas ir darbuotojas būtų trečiosios šalies, kurioje egzistuoja didelė korupcijos rizika, konkrečiai – Rusijos Federacijos pilietis.

74. Dėl pirmojo iš šių veiksnių prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad nei Direktyvoje 2015/849, nei Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatyme nenumatyta, kad NVO, kaip tokia, vien dėl savo teisinės formos sukelia didesnę riziką.

75. Šiuo aspektu, kaip matyti iš šios išvados 44 ir paskesnių punktų, Direktyvoje 2015/849 numatytoje sistemoje valstybės narės turi plačią diskreciją nustatyti joms būdingą pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką. Todėl jos gali nustatyti papildomas situacijas, kurioms susiklosčius kyla didesnė rizika [34].

76. Šiuo klausimu pažymėtina, kad pagal Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymo 6 straipsnio 1^2 dalies 1 punktą įpareigotasis subjektas, vertindamas pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką, privalo, be kitų aplinkybių, turinčių įtakos rizikai, atsižvelgti į riziką, *susijusią su kliento teisine forma*. Todėl – bet tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nes jis turi išimtinę jurisdikciją taikyti nacionalinę teisę, – atrodo, kad Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatyme aiškiai numatyta, jog kliento teisinė forma yra rizikos veiksnys, į kurį reikia atsižvelgti atliekant įpareigotojo subjekto rizikos analizę.

77. Be to, Latvijos vyriausybė savo pastabose nurodė, kad 2019 m. ataskaitoje, kurią parengė VID Pinigų plovimo prevencijos tarnyba [35], pabrėžiama, kad NVO yra ypač pažeidžiamos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo požiūriu; visų pirma tai pasakytina apie NVO, kurios nėra įregistruotos kaip viešojo intereso organizacijos. Latvijos vyriausybė taip pat nurodė kitus informacijos šaltinius, susijusius konkrečiai su Latvija [36], iš kurių galima daryti išvadą, kad fondo ar NVO teisinė forma yra elementas, kuris, atliekant rizikos vertinimą, laikytinas galimu didelės rizikos veiksniu.

78. Šiuo klausimu šios išvados 56 punkte nurodžiau manantis, jog pagal Sąjungos teisę nedraudžiama, kad bendrosios rizikos kategorijos (pavyzdžiui, nagrinėjamu atveju – kliento teisinė forma) būtų nurodytos įstatyme ir vėliau patikslintos (šiuo atveju – konkrečiai NVO ar fondo teisinė forma) vėlesniuose teisės aktuose, kuriuos nebūtina priimti teisėkūros procedūra. Tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi *in concreto* patikrinti, ar

[34] Žr. šios išvados 50 punktą ir Sprendimo *Safe Interenvios* 106 punktą.

[35] Tai ataskaita „Juridisko personu un nevalstisko organizāciju noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas riski“ (Juridinių asmenų ir nevyriausybinių organizacijų pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizika). Kaip paminėta šios išvados 12 punkte, sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateiktame faktinių aplinkybių aprašyme prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodo, kad VID rėmėsi 2018 m. birželio 22 d. paskelbta ataskaita. Neaišku, ar tai tas pats dokumentas, ar skirtingi dokumentai.

[36] Latvijos vyriausybė rėmėsi Europos Tarybos ekspertų komiteto (MONEYVAL) ataskaita „Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures. Latvia Fifth Round Mutual Evaluation Report“ („Kovos su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu priemonės. Latvijos penktojo etapo abipusio vertinimo ataskaita“).

pagal Latvijos teisės sistemą aplinkybė, kad klientas turi fondo arba NVO teisinę formą, iš tikrųjų laikytina potencialiai didesnės rizikos veiksniu, į kurį įpareigotasis asmuo pagal nacionalinę teisę privalo atsižvelgti, kai atlieka privalomą kliento rizikos analizę.

79. Tokiu atveju darytina išvada, kad nors dėl to, kad kliento teisinė forma yra NVO, tai automatiškai nereiškia, kad jam priskiriamas didelės rizikos profilis – ir dėl to automatiškai taikomos sustiprinto deramo tikrinimo priemonės, – galimas neatsižvelgimas į tai reiškia tam tikrą neveikimą vertinant šio kliento pinigų plovimo ir teroristų finansavimo riziką. Be to, kaip matyti iš šios išvados 61 ir 62 punktų, įpareigotasis subjektas turi gebėti įrodyti kompetentingoms institucijoms, kad jos atlikta rizikos analizė yra tinkama ir kad ją atlikdamas jis atsižvelgė į visus svarbius veiksnius.

80. Dėl 73 punkte nurodyto antrojo veiksnio – t. y. aplinkybės, kad kliento įgaliotasis subjektas ir darbuotojas yra didelės korupcijos rizikos trečiosios šalies pilietis – reikia pažymėti, kad, kaip pabrėžė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, klostantis nagrinėjamoms aplinkybėms Rusijos Federacija nebuvo įtraukta į FATF paskelbtą didelės rizikos šalių sąrašą [37] ir į Komisijos sudarytą didelės rizikos trečiųjų šalių sąrašą [38].

81. Vis dėlto iš Direktyvos 2015/849 III priedo 3 punkto b papunkčio, nurodyto jos 18 straipsnio 3 dalyje, matyti, kad vienas iš geografinių veiksnių, rodančių galimai didelės rizikos situacijas, yra „valstybės, kuriose, remiantis patikimais šaltiniais, nustatytas didelis korupcijos ar kitos nusikalstamos veiklos lygis“.

82. Be to, pažymėtina, kad Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymo 11^1 straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog vykdydami deramo klientų tikrinimo prievoles įpareigotieji asmenys privalo atsižvelgti bent į tam tikrus riziką didinančius veiksnius, įskaitant 2 punkto b papunktyje nurodytą aplinkybę, kad klientas arba jo tikrasis savininkas yra susijęs su šalimi ar teritorija, kurioje egzistuoja didelė korupcijos rizika.

83. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymėjo, kad Rusijos Federacija gali būti laikoma šalimi ar teritorija, kuri pasižymi didele korupcijos rizika [39]. Be to, Latvijos vyriausybė per posėdį rėmėsi VID interneto svetainėje paskelbtomis gairėmis ir įvairia kita informacine medžiaga, kurioje konkrečiai pabrėžiama, kad Latvijos praktikoje ryšių su Rusijos Federacija buvimas laikomas veiksniu, galinčiu padidinti pinigų plovimo riziką. Be to, atrodo pagrįsta manyti, kad, kaip nurodyta 44 punkte, su geografine padėtimi ir ekonomine bei socialine padėtimi Latvijos Respublikoje susijusiais veiksniais galima, remiantis minėta Direktyva 2015/849 valstybėms narėms suteikta diskrecijos teise, pagrįsti specifinį šios valstybės narės požiūrį į Rusijos Federaciją. Todėl, atsižvelgiant į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, kuris vienintelis yra kompetentingas taikyti nacionalinę teisę, atliktą analizę, atrodo, kad kliento arba tikrojo savininko „ryšio“ su Rusijos Federacija buvimas Latvijos teisėje laikomas galimu didesniu rizikos veiksniu, į kurį pagal nacionalinę teisę įpareigotasis subjektas privalo atsižvelgti, kai atlieka vieno iš savo klientų rizikos analizę.

[37] www.fatf-gafi.org/countries/#high-risk

[38] Žr. Direktyvos 2015/849 9 straipsnio 2 dalį ir 2016 m. liepos 14 d. Komisijos deleguotąjį reglamentą (ES) 2016/1675, kuriuo papildoma Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/849 nustatant strateginių trūkumų turinčias didelės rizikos trečiąsias valstybes (OL L 254, 2016, p. 1).

[39] Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas „patikima“ vadina organizacijos *Transparency International* atliktą analizę. Žr. www.transparency.org/en/countries/russia.

84. Tokiu atveju tektų daryti išvadą – panašiai kaip ir dėl veiksnio, susijusio su nevyriausybinės organizacijos teisine forma, – kad nors tai, jog klientas yra susijęs su Rusijos Federacija, savaime nelemia, kad jam turi būti automatiškai priskirtas didelės rizikos profilis ir kad dėl to automatiškai taikomos sustiprinto deramo patikrinimo priemonės, vis dėlto tai yra rizikos veiksnys, į kurį įpareigotasis subjektas būtinai turi atsižvelgti, kai atlieka kliento rizikos vertinimą. Todėl bet koks neatsižvelgimas į šį aspektą taip pat reikštų aplaidumą atliekant kliento pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimą.

85. Nepažeidžiant vertinimų, kuriuos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atlikti remdamasis Latvijos teise, vis dėlto dar reikia papildomai aptarti sąvoką „ryšys“. Iš tikrųjų, kad būtų laikomasi proporcingumo principo, šis ryšys turi būti tam tikra prasme svarbus ir tam tikru būdu susijęs su pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizika.

86. Tokiomis aplinkybėmis faktas, kad paprastas kliento darbuotojas yra šalies, kurioje kyla pinigų plovimo rizika, pilietis, man neatrodo pakankamas ryšys, kad būtų galima manyti, jog egzistuoja padidintos rizikos veiksnys. Toks požiūris taip pat gali sukelti diskriminaciją, prieštaraujančią šios išvados 57 punkte paminėtam nediskriminavimo principui. Padėtis galėtų būti kitokia, jeigu ryšys būtų susijęs, pavyzdžiui, su tikruoju kliento savininku arba darbuotoju, atliekančiu vaidmenį, kuris jam leistų vykdyti galimai su pinigų plovimu susijusią veiklą.

87. Sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą nėra pakankamai duomenų, ypač susijusių su Rusijos Federacijos piliečio VR vaidmeniu fonde, kad būtų galima išreikšti tam tikrą poziciją šiuo klausimu. Tačiau turiu pažymėti, kad iš šio sprendimo matyti, jog tikruoju fondo savininku buvo pripažinta visa Latvijos bendrovė, o tokia išvada akivaizdžiai prieštarauja Direktyvoje 2015/849 [40] vartojamai tikrojo savininko sąvokai. Bet kuriuo atveju šiuos aspektus turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

88. Galiausiai siekdamas pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kuo išsamesnį atsakymą manau, kad vis dėlto būtina pažymėti, jog, pirma, kaip matyti iš šios išvados 61 ir 62 punktų ir kaip Komisija pažymėjo teismo posėdyje, bendrovė *Rodl & Partner* turi įrodyti, kodėl atsižvelgdama į kliento situaciją ir esant tam tikriems veiksniams, galintiems rodyti didelę riziką, ji nusprendė, kad nagrinėjamas klientas kelia tik nedidelę riziką ir dėl to pakanka taikyti supaprastintas priemones.

89. Antra, atsižvelgiant į bylos medžiagą atrodo, kad VID nubaudė *Rodl & Partner* ne už tai, kad ji savo klientui netaikė sustiprintų priemonių, remdamasi nacionaline VID praktika, pagal kurią įpareigotasis subjektas turi taikyti sustiprinto deramo patikrinimo priemones klientui, kai jo teisinė forma yra NVO arba kai vienas iš jo darbuotojų yra trečiosios šalies, keliančios didelę korupcijos riziką, pilietis [41]. Latvijos vyriausybė ginčija tokios praktikos buvimą. Iš bylos medžiagos matyti, kad VID nubaudė *Rodl & Partner* už nepakankamą rizikos analizę ir už tai, kad atlikdama šią analizę ji neatsižvelgė į veiksnius, galėjusius pakeisti abiejų klientų rizikos vertinimą. Aišku, kad šį aspektą turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

[40] Žr. Direktyvos 2015/849 3 straipsnio 6 punktą.

[41] Kaip matyti iš 16 punkto, sprendime pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, atrodo, atsižvelgė į *Rodl & Partner* pateiktą argumentą, kuris susijęs tik su tokios praktikos buvimo hipoteze. Dėl šios priežasties nemanau, kad būtina nagrinėti *Rodl & Partner* iškeltą klausimą dėl galimo tokios nacionalinės praktikos suderinamumo su SESV 56 straipsniu.

90. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui atsakyti į pirmąjį prejudicinį klausimą, kaip nurodyta šios išvados IV skirsnio 1 punkte. Todėl manau, kad nebūtina atsakyti į antrąjį klausimą, kuris būtų užduotas tik tuo atveju, jei atsakymas į pirmąjį klausimą būtų teigiamas.

C. Dėl trečiojo prejudicinio klausimo

91. Trečiuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2015/849 18 straipsnis, siejamas su šios direktyvos III priedo 3 punkto b papunkčiu, turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį visais atvejais, kai kliento verslo partneris, bet ne pats klientas, yra tam tikru būdu susijęs su didelės korupcijos rizikos trečiąja valstybe, automatiškai privaloma taikyti sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemones.

92. Iš argumentų, pateiktų atsakant į pirmąjį prejudicinį klausimą, būtent 69–72 punktų, matyti, kad, išskyrus Direktyvos 2015/849 18a–24 straipsniuose nurodytus atvejus, didesnės rizikos priskyrimas klientui, taigi, ir sustiprinto deramo klientų tikrinimo priemonių taikymas jam, nėra vykdomi automatiškai, o turi būti atliekami kiekvienu konkrečiu atveju po konkrečios su tuo klientu susijusios rizikos įvertinimo, įpareigotojo asmens atliekamo remiantis kriterijais, kuriuos nustato atitinkama valstybė narė arba pats įpareigotasis asmuo, atsižvelgdamas į visus atitinkamus rizikos veiksnius.

93. Mano nuomone, iš šių argumentų, kurie *mutatis mutandis* taikomi ir šiam prejudiciniam klausimui dėl galimo automatinio sustiprinto deramo patikrinimo, matyti, kad atsakymas į trečiąjį prejudicinį klausimą irgi turi būti neigiamas.

94. Vis dėlto norint, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas gautų kuo naudingesnį atsakymą, būtina išsamiau išnagrinėti klausimą, ar Direktyvoje 2015/849 numatytos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos sistemos kontekste yra svarbūs atvejai, kai kliento verslo partneris, o ne pats klientas, yra tam tikru būdu susijęs su trečiąja šalimi, kuriai būdingas aukštas korupcijos lygis.

95. Šiuo klausimu reikėtų pažymėti, kad, kaip jau buvo nurodyta, Direktyvos 2015/849 III priede išvardyti geografiniai veiksniai, rodantys galimai didelės rizikos situacijas, tarp kurių yra „valstybės, kuriose, remiantis patikimais šaltiniais, nustatytas didelis korupcijos ar kitos nusikalstamos veiklos lygis“. Tame priede neskiriama, ar geografiniai veiksniai susiję su klientu, ar su jo prekybos partneriais. Iš Direktyvos 2015/849 8 straipsnio 1 dalies taip pat matyti, kad atliekant rizikos vertinimą, kurį privalo atlikti įpareigotieji asmenys, turi būti atsižvelgiama į rizikos veiksnius, susijusius ne tik su jų klientais, bet ir, *inter alia*, su „sandoriais“. Požiūrį, pagal kurį rizikos veiksnių analizė apima ne tik klientą, kaip subjektą, bet ir jo verslo sandorius, patvirtina ir Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies d punkto nuostata dėl deramo klientų tikrinimo priemonių. Šioje nuostatoje iš tikrųjų numatyta, kad pareiga nuolat stebėti verslo santykius apima ir kliento komercinę veiklą.

96. Antra, turint omenyje šios išvados 31 punkte primintą pagrindinį Direktyvos 2015/849 tikslą, skatinama geografinės rizikos sąvoką aiškinti plačiai, įtraukiant ne tik kliento kilmę iš „valstyb[ių], kuriose, remiantis patikimais šaltiniais, nustatytas didelis korupcijos ar kitos nusikalstamos veiklos lygis“, bet ir kitas galimas sąsajas su ta šalimi, pavyzdžiui, su ja susijusią komercinę veiklą ar dideles komercines pajamas. Šiuo klausimu pažymiu, kad iš FATF rizika grindžiamo požiūrio vadovo

apskaitos paslaugų teikėjams[42] – kuris gali būti svarbus rengiant Direktyvos 2015/849[43] išaiškinimą – matyti, kad rizikos veiksnys, į kurį turi atsižvelgti apskaitos paslaugas teikiantys asmenys, yra aplinkybė, jog kliento turto šaltiniai (angl. *source of wealth*), apimantys ir komercines pajamas, yra kilę iš didelės rizikos šalies[44].

97. Vis dėlto, kaip jau minėta šios išvados 29 punkte, įpareigotiesiems subjektams tenkančios pareigos iš esmės kyla iš perkėlimo į nacionalinę teisę įstatymo, o ne tiesiogiai iš Direktyvos 2015/849. Šios išvados 82 punkte pakartotame Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymo 11^1 straipsnio 3 dalies tekste rizikos veiksniu, į kurį reikia atsižvelgti atliekant rizikos vertinimą, laikoma aplinkybė, kad klientas arba jo tikrasis savininkas yra susijęs su tam didelės korupcijos rizikos šalimi ar teritorija. Taigi atrodo, kad, skirtingai nei Direktyvos 2015/849 III priedu, šia nuostata geografinio veiksnio svarba subjektyviai ribojama laikantis nuomonės, kad šiuo požiūriu svarbus tik pats klientas arba jo tikrasis savininkas.

98. Vis dėlto ši nuostata turi būti aiškinama taip, kad aiškinimas atitiktų Direktyvą 2015/849, o tai turi padaryti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Tačiau šiuo klausimu reikia pažymėti, kad iš to, kas išdėstyta, matyti, jog pagal šią direktyvą atitinkantį aiškinimą šią nuostatą reikėtų aiškinti taip, kad ji, kaip geografinį rizikos veiksnį, apima ir kliento ryšį su šalimi ar teritorija, kuriai būdinga didelė korupcijos rizika, keliama kliento verslo pajamų, taigi, ir paties kliento vykdomų sandorių, susijusių su šia šalimi, įskaitant pajamas iš verslo veiklos, vykdomos su verslo partneriais, susijusiais su trečiąja šalimi, kuriai būdinga didelė korupcijos rizika.

99. Dėl šios išvados 64 punkte nurodyto proporcingumo reikalavimo būtina atsižvelgti į sandorio arba komercinių pajamų, susijusių su didesnės rizikos šalimi, dydį ir svarbą, o tai neišvengiamai priklauso nuo kiekvieno konkretaus atvejo analizės. Vadinasi, ne visos pajamos iš verslo veiklos su verslo partneriais, susijusiais su trečiąja šalimi, kurioje korupcijos lygis yra aukštas, bus rizikos veiksnys, į kurį reikės atsižvelgti atliekant kliento rizikos vertinimą. Šiuo tikslu svarbūs tik didelės apimties komerciniai sandoriai ir pajamos, kurie gali būti laikomi ryšiais su ta šalimi. Taip gali būti, pavyzdžiui, kai klientas dalį savo pajamų, kurios gali būti laikomos jo visos apyvartos dalimi, gauna iš tokio verslo partnerio, susijusio su aukšto lygio korupcija pasižyminčia trečiąja šalimi, arba kai dėl verslo sandorių klientas tampa tam tikru būdu priklausomas nuo tokio verslo partnerio.

100. Bet kuriuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi *in concreto* įvertinti, ar taip yra nagrinėjamu atveju, kai kalbama apie *RBA Consulting* ir jos verslo partnerio, susijusio su trečiąja šalimi, kuriai būdingas didelis korupcijos lygis, santykius, ir ar dėl to *Rodl & Partner* turėjo į šį verslo sandorį atsižvelgti vertindama savo kliento rizikingumą. Šiuo aspektu šios išvados 88 ir 89 dalyse mano išdėstyti argumentai *mutatis mutandis* taikomi rizikos vertinimui, susijusiam su *RBA Consulting*.

101. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į trečiąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kaip nurodyta šios išvados IV skirsnio 2 punkte.

[42] *Guidance for a risk-based approach – Accounting Profession*, 2019 m. birželio mėn., žr. svetainėje https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/RBA-Accounting-Profession.pdf. Žr. 22 ir paskesnius puslapius, visų pirma p. 27.

[43] Dėl poreikio suderinti Sąjungos teisės aktų dėl pinigų plovimo aiškinimą su FATF rekomendacijomis žr. Direktyvos 2015/849 4 konstatuojamąją dalį *in fine*.

[44] Žr. FATF rizika grindžiamo požiūrio vadovo 71 dalies a punktą ir 2 langelį 26 p.

D. Dėl ketvirtojo prejudicinio klausimo

102. Ketvirtuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies c ir d punktai turi būti aiškinami taip, kad juose nustatyta, jog taikydamas deramo klientų tikrinimo priemones įpareigotasis subjektas turi iš kliento gauti jo sutarties su trečiąja šalimi kopiją, ar minėtos sutarties tikrinimas *in situ* galėtų būti laikomas pakankamu.

103. Ketvirtasis, kaip ir trečiasis, prejudicinis klausimas yra susijęs su VID pareikštais prieštaravimais dėl *Rodl & Partner* atlikto antrojo aptariamo kliento – *RBA Consulting* – rizikos lygio vertinimo.

104. Kaip pažymėta šios išvados 39 punkte, Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalyje apibrėžtos (įprastos) deramo klientų tikrinimo priemonės, kurias įpareigotieji subjektai privalo taikyti, kai nustatomas įprastas rizikos lygis. Tarp jų yra ir tos nuostatos c bei d punktuose numatyti asmenys.

105. Kaip matyti iš šios išvados 61 ir 62 punktų bei juose paminėtos Direktyvos 2015/849 8 straipsnio 2 dalies ir 13 straipsnio 4 dalies, įpareigotieji asmenys privalo laikytis atitinkamoms kompetentingoms institucijoms taikomų įrodymų ir dokumentų reikalavimų, susijusių tiek su jų atliktais klientų rizikos vertinimais, tiek su jų klientams taikytų deramo tikrinimo priemonių tinkamumu atsižvelgiant į nustatytą rizikos lygį [45].

106. Be to, pagal Direktyvos 2015/849 40 straipsnio 1 dalies a punktą reikalaujama, kad tokie subjektai saugotų dokumentų ir informacijos kopijas, kurios yra būtinos siekiant, kad būtų laikomasi toje direktyvoje nustatytų deramo klientų tikrinimo reikalavimų.

107. Minėtose Direktyvos 2015/849 nuostatose tiksliai nenustatyta, kaip asmenys, iš kurių to reikalaujama, gali laikytis reikalavimų pateikti kompetentingoms institucijoms įrodymus ir dokumentus. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pateiktas klausimas yra susijęs būtent su tuo.

108. Manau, kad atliekant tokį patikrinimą, kokį atliko VID, įpareigotasis subjektas, kaip antai *Rodl & Partner*, privalo tinkamai dokumentuoti ir pateikti įrodymus, kad atliko vieno iš savo klientų rizikos vertinimą, kad jį atlikdamas atsižvelgė į visus svarbius rizikos veiksnius ir kad šis vertinimas yra tinkamas pagrindas išvadai dėl šiam klientui taikytų deramo patikrinimo priemonių lygio padaryti.

109. Jeigu atliekant tokį rizikos vertinimą būtina atsižvelgti į verslo santykius ar sandorį su partneriu, susijusiu su trečiąja šalimi, kuriai būdingas didelis korupcijos lygis, įpareigotasis subjektas privalo pateikti kompetentingai institucijai atitinkamus dokumentus, įrodančius, kad išanalizavo tą sandorį ar tą verslo ryšį ir tinkamai į juos atsižvelgė, prieš darydamas išvadas dėl kliento rizikos lygio.

110. Vis dėlto, mano nuomone, tai, kad įpareigotoji šalis privalo pateikti įrodymus ir dokumentus, ne visada reiškia, kad būtina fiziškai pateikti tam tikros sutarties egzempliorių. Nelygu atvejis, vertinimas gali būti atliekamas ir kitomis priemonėmis, tačiau jos turi būti tinkamos šiam tikslui. Pavyzdžiui, kaip iš esmės nurodė Komisija, tai būtų galima padaryti rengiant sutarties vertinimo ataskaitas, kuriose būtų pateikta informacija, reikalinga siekiant veiksmingai įvertinti su tais

[45] Žr., kiek tai susiję su Direktyva 2005/60, Sprendimo *Safe Interenvios* 86 punktą.

komerciniais ryšiais susijusią riziką, kuria remiantis būtų galima įrodyti, kad įpareigotasis subjektas, vertindamas kliento keliamą riziką, iš tikrųjų išnagrinėjo aptariamą sutartį ir į ją atsižvelgė.

111. Mano nuomone, įpareigotoji šalis negali neatsižvelgimo į šiuos komercinius santykius atliekant kliento rizikos analizę pateisinti remdamasi tuo, kad aptariamos sutarties pateikti neįmanoma. Jeigu kliento rizikos analizės dokumente visiškai nepateikiami svarbių kliento komercinių santykių įrodymai ir dokumentai, tai yra šios išvados 105 punkte nurodytų pareigų pažeidimas. Akivaizdu, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi konkrečiai įvertinti, ar taip yra nagrinėjamoje byloje.

112. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į ketvirtąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kaip nurodyta šios išvados IV skirsnio 3 punkte.

E. Dėl penktojo prejudicinio klausimo

113. Penktuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją įpareigotasis subjektas turi taikyti deramo tikrinimo priemones esamiems verslo klientams, net kai nepastebėta reikšmingų kliento aplinkybių pokyčių ir kai dar nesibaigė valstybių narių kompetentingos institucijos nustatytas terminas priimti naujas stebėsenos priemones, ir ar ši pareiga taikoma tik klientams, kurie laikomi didelės rizikos klientais.

114. Šis klausimas buvo iškeltas dėl to, kad pagrindinėje byloje VID nustatė, jog *Rodl & Partner* pažeidė Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymą, kuriame reikalaujama, kad įpareigotasis asmuo periodiškai, bet ne rečiau kaip kartą per 18 mėnesių, atnaujintų informaciją apie savo klientus [46]. Tačiau kai VID atliko *Rodl & Partner* auditą, dar nebuvo praėję 18 mėnesių nuo tada, kai *RBA Consulting* tapo šios bendrovės klientu.

115. Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad įpareigotieji asmenys privalo taikyti deramo klientų tikrinimo priemones ne tik visiems naujiems klientams, bet ir – tinkamu metu – esamiems klientams, atsižvelgiant į riziką, visų pirma pasikeitus kliento padėčiai (arba kitais atvejais, kurie buvo įtraukti atliekant Direktyvos 2018/843 pakeitimus).

116. Šiuo aspektu norėčiau priminti, kad aiškinant tam tikrą Sąjungos teisės nuostatą reikia atsižvelgti ne tik į jos tekstą, bet ir į kontekstą bei teisės akto, kuriame ji įtvirtinta, tikslus [47].

117. Vertinant pažodžiui, iš Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalies matyti, kad įpareigotieji asmenys privalo taikyti esamas deramo klientų tikrinimo priemones „tinkamu metu“, „remdamiesi jautrumu rizikai“. Taip pat atrodo, kad vienas, bet ne vienintelis, atvejis, kai tai yra tinkama, yra „kliento aplinkybių pasikeitimas“. Direktyvoje 2015/849 nepateikiama jokių paaiškinimų, ką reikia suprasti kaip „tinkamą metą“. Tačiau iš nuostatos formuluotės matyti, kad įpareigotasis asmuo privalo taikyti arba atnaujinti deramo patikrinimo priemones, kai tai atrodo ne tik būtina, bet ir tinkama atsižvelgiant į su klientu susijusios pinigų plovimo rizikos vertinimą, kuris, kaip jau minėta, priklauso nuo visų svarbių veiksnių analizės. Be to, vėl vertinant pažodžiui reikia pažymėti, jog pagal aptariamą nuostatą ši pareiga taikoma ne tik klientams, kuriems priskiriama didelė rizika.

[46] Žr. Latvijos kovos su pinigų plovimu įstatymo 8 straipsnio 2 dalį.

[47] Žr., be kita ko, 2021 m. kovo 24 d. Sprendimą *MCP* (C-603/20 PPU, EU:C:2021:231, 37 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

118. Toks aptariamos nuostatos aiškinimas yra grindžiamas sisteminiu požiūriu. Pirma, reikėtų pažymėti, kad Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalis yra įtraukta į Direktyvos 2015/849 II skyriaus 1 skirsnį „Bendrosios nuostatos“, skirtą deramo klientų tikrinimo reikalavimams. Iš to aiškėja, kad pagal šią nuostatą atsakingų asmenų pareiga taikoma visiems klientams, neatsižvelgiant į tai, ar jie kelia įprastą, mažą, ar didelę riziką.

119. Antra, kaip pažymėta šios išvados 63 punkte, Direktyvos 2015/849 sistemoje rizikos vertinimas yra dinamiškas ir, kiek tai pagrįsta, nuolatinis procesas. Taigi iš esmės reikalaujama, kad įpareigotieji subjektai nuolat, neviršydami pagrįstų ribų, kontroliuotų savo klientų sandorius. Vadinasi, jeigu jie sužino apie tokius elementus, kaip komerciniai sandoriai, kurie gali turėti įtakos su klientu susijusiam rizikos vertinimui, privalo į juos atsižvelgti ir, jei reikia, peržiūrėti rizikos analizę, taip pat, kai tinkama, tam klientui taikomų deramo tikrinimo priemonių lygį.

120. Be to, mano nuomone, platus aptariamos nuostatos aiškinimas, neperžengiant protingumo ribų, atitinka šios išvados 31 punkte primintą pagrindinį Direktyvos 2015/849 tikslą.

121. Dėl nagrinėjamos bylos pirmiausia noriu pažymėti, kad, kaip nurodė Latvijos vyriausybė ir pats prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, Latvijos teisėje numatyta įpareigotojo subjekto pareiga reguliariai atnaujinti informaciją apie savo klientus, tačiau 18 mėnesių laikotarpis yra tik ilgiausias laikotarpis, per kurį informacija turi būti atnaujinta. Aiškinant šią nuostatą pagal Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalį, mano nuomone, ji negali būti suprantama taip, kad įpareigotasis asmuo *neprivalo* peržiūrėti ir prireikus pakeisti savo kliento rizikos analizės – ir atitinkamai, jei reikia, pritaikyti jam taikomų priemonių – kai tik sužino apie elementus, galinčius daryti įtaką šiam rizikos vertinimui.

122. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar *RBA Consulting* ir bendrovės, susijusios su šalimi, kurioje egzistuoja didelė korupcijos rizika, sandoriai, apie kuriuos, kaip neginčijama, *Rodl & Partner* žinojo, buvo tokie sandoriai, dėl kurių *Rodl & Partner*, atsižvelgdama į *RBA Consulting* rizikos vertinimą ir turėdama omenyje šiuos sandorius, turėjo atnaujinti tą vertinimą ir prireikus pakeisti savo kliento deramo tikrinimo priemones, neatsižvelgdama į tai, kad Latvijos teisės aktuose nustatytas maksimalus 18 mėnesių terminas yra pasibaigęs.

123. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į penktąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kaip nurodyta šios išvados IV skirsnio 4 punkte.

F. Dėl šeštojo prejudicinio klausimo

124. Šeštuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 ir 2 dalys turėtų būti aiškinamos taip, kad pagal jas kompetentinga institucija, skelbdama informaciją apie sprendimą taikyti administracinę sankciją ar priemonę už nacionalinių taisyklių, kuriomis ši direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, pažeidimą, privalo užtikrinti, kad paskelbta informacija visiškai atitiktų nurodytąją sprendime.

125. Svarstant šį klausimą, pirmiausia reikia atmesti Latvijos vyriausybės argumentus, kad šis klausimas yra hipotetinis ir dėl to nepriimtinas [48]. Iš tikrųjų, pirma, vien dėl to, kad Teisingumo Teismui pateiktas klausimas dėl Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 dalies ir 60 straipsnio 2 dalies, kurios, atsižvelgiant į pastarosios dalies formuluotę, yra susijusios, išaiškinimo, šis klausimas netampa hipotetinis. Antra, iš sprendimo pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad net ir priimant šį sprendimą buvo likę netikslumų, susijusių su ginčijamo sprendimo paskelbimu.

126. Vertinant iš esmės iš 60 straipsnio 2 dalies formuluotės matyti, kad internete turi būti skelbiama informacija, išdėstyta sprendimuose, dėl kurių pateiktas apeliacinis skundas. Taigi tokia informacija turi atitikti minėtuose sprendimuose pateiktą informaciją. Todėl siūlau Teisingumo Teismui į šeštąjį prejudicinį klausimą atsakyti taip, kaip nurodyta išvados IV skirsnio 5 punkte.

IV. Išvada

127. Atsižvelgdamas į visa tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Administratīvā rajona tiesa* (Pirmosios instancijos administracinių bylų teismas, Latvija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1. Direktyvos (ES) 2015/849 18 straipsnio 1 ir 3 dalys, siejamos su šios direktyvos III priedo 3 punkto b papunkčiu, turi būti aiškinamos taip, kad pagal šias nuostatas automatiškai nereikalaujama, kad įpareigotasis subjektas pripažintų klientą didesnio laipsnio rizikos klientu ir atitinkamai taikytų jam griežtesnes deramo klientų tikrinimo priemones dėl to, kad tas klientas yra nevyriausybinė organizacija ir kad jo įgaliotas bei įdarbintas asmuo yra didelės korupcijos rizikos trečiosios valstybės pilietis. Tačiau pagal Direktyvoje 2015/849 valstybėms narėms paliktą diskreciją valstybė narė savo nacionalinėje teisėje gali nustatyti, kad tokios aplinkybės yra didesnės rizikos veiksniai, į kuriuos įpareigotasis subjektas privalo atsižvelgti, kai vykdo pareigą atlikti savo kliento rizikos analizę.

2. Direktyvos 2015/849 18 straipsnis, siejamas su šios direktyvos III priedo 3 punkto b papunkčiu, turi būti aiškinamas taip, kad pagal jį automatiškai nenustatoma pareiga taikyti griežtesnes deramo klientų tikrinimo priemones visais atvejais, kai kliento verslo partneris (bet ne pats klientas) yra tam tikru būdu susijęs su didelės korupcijos rizikos trečiąja valstybe. Tačiau tai, kad didelė kliento gaunamų pajamų arba vykdomų svarbių verslo sandorių dalis yra susijusi su tokia šalimi, yra didesnis rizikos veiksnys, į kurį įpareigotasis subjektas turi atsižvelgti, kai analizuoja kliento riziką.

3. Direktyvos 2015/849 13 straipsnio 1 dalies c ir d punktai turi būti aiškinami taip, kad juose nenustatyta, jog taikydamas deramo klientų tikrinimo priemones įpareigotasis subjektas privalo iš kliento gauti jo ir trečiosios šalies sudarytos sutarties kopiją. Tačiau prireikus įpareigotasis subjektas privalo pateikti kompetentingai institucijai atitinkamus dokumentus, įrodančius, kad išanalizavo tą sandorį ar verslo santykius ir tinkamai į juos atsižvelgė, prieš darydamas išvadas dėl kliento rizikos lygio.

[48] Latvijos vyriausybė teigia, kad, pirma, remiantis Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 ir 2 dalimis, prejudicinis klausimas yra susijęs su dviem situacijomis, kurios negali susiklostyti vienu metu, t. y. atveju, kai paskelbiamas neapskųstas sprendimas, ir atveju, kai paskelbiamas apskųstas sprendimas. Antra, ginčo pagrindinėje byloje baigtis nepriklauso nuo įvertinimo, ar publikacijoje anksčiau buvo pateikta klaidinga informacija.

4. Direktyvos 2015/849 14 straipsnio 5 dalis turi būti aiškinama taip, kad įpareigotasis subjektas privalo, kiek tai pagrįsta, nuolat kontroliuoti savo klientų sandorius ir verslo santykius net ir tais atvejais, kai valstybių narių teisės aktuose nustatytas ilgiausias laikotarpis, per kurį turi būti peržiūrėta kliento padėtis, dar nėra pasibaigęs arba nenustatyta jokių reikšmingų kliento padėties pokyčių. Jei įpareigotasis asmuo sužino apie elementus, kurie gali turėti įtakos su klientu susijusiam rizikos vertinimui, jis privalo į juos atsižvelgti ir, jei reikia, peržiūrėti rizikos analizę, taip pat, kai tinkama, tam klientui taikomų deramo tikrinimo priemonių lygį. Ši pareiga taikoma ne tik didelės rizikos klientams.

5. Direktyvos 2015/849 60 straipsnio 1 ir 2 dalys turi būti aiškinamos taip, kad pagal jas kompetentinga institucija, skelbdama informaciją apie sprendimą taikyti administracinę sankciją ar priemonę už nacionalinių taisyklių, kuriomis ši direktyva perkeliama į nacionalinę teisę, pažeidimą, privalo užtikrinti, kad paskelbta informacija visiškai atitiktų konstatuotąją sprendime.